

ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

УДК 351:355.4:364

JEL Classification: D31, H53, H56

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.11\(44\).235-246](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.11(44).235-246)**Ю.В. Малаховський**, проф., канд. екон. наук*Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова, м. Черкаси, Україна***І.С. Мірошніченко**, канд. екон. наук*Льотна академія Національного авіаційного університету, м. Кропивницький, Україна***Т.Г. Петленко**, асистент*Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна***Особливості надання соціальної допомоги вразливим верствам населення місцевих територіальних громад в умовах воєнного стану в Україні**

Досліджуються прикладні питання організації надання соціальної допомоги з врахуванням сучасних викликів розвитку української держави. Метою роботи є дослідження теоретичних засад і розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності організаційних процесів та економічних відносин у сфері соціального захисту вразливих груп населення України.

У процесі досягнення мети досліджено особливості законодавчого забезпечення процесу надання соціальних послуг в Україні, специфіку організаційно-економічного обґрунтування потреби територіальної громади у соціальних послугах, у тому числі в екстремальних умовах діяльності, сформульовано підходи до поліпшення організації соціальних послуг в умовах воєнного стану, досліджено порядок обґрунтування замовлення на отримання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів в умовах реформування системи адміністративно-територіального устрою, досліджено можливості використання інноваційних форм надання соціальних послуг на рівні територіальної громади. У якості теоретико-фактологічної основи використано результати досліджень в області соціально орієнтованої економіки, регіонального ринку соціальних послуг; праці вітчизняних і зарубіжних вчених пов'язаних галузей знань, в яких висвітлено фундаментальні засади збалансованого розвитку соціально орієнтованої ринкової економіки, становлення й розвитку регіонального ринку соціальних послуг.

Доводиться, що модернізація сфери соціальних послуг можлива лише за активної управлінської діяльності держави, спрямованої на реалізацію її чітко сформульованої соціально-орієнтованої моделі та ринково-регульованої системи організації соціального сервісу, що враховує еволюційний шлях його розвитку в адміністративно-командній економіці, кардинальні зміни в ході ринкової трансформації, суперечливість соціально-економічних процесів, що супроводжують формування сучасного механізму управління розвитком сфери соціальних послуг.

система надання соціальних послуг, інновації у сфері надання послуг, територіальна громада, кризові умови діяльності, вразливі групи населення, споживачі та надавачі соціальних послуг

Постановка проблеми. Перехід вітчизняної економіки до ринкових умов розвитку поставив соціальну сферу в кризове становище. Це пояснюється рядом причин, головними серед яких є: по-перше, недостатня розробка теоретичної бази нових економічних умов для цієї сфери, по-друге, фінансування соціальної сфери на залишкових засадах за нової економічної системи стало недоцільним, таким, що не в змозі відповідним чином реагувати на зростання реальних потреб. Запроваджена політика інноваційного розвитку економіки висуває нові завдання для соціальних галузей країни. Важливим завданням державної політики є підтримка балансу “попиту і пропозиції” на зростаючому ринку товарів і послуг. Дисбаланс призводить до збоїв в економіці країни: інфляції, девальвації, стагнації, безробіття, бідності тощо. Вивчення досвіду розвинених країн дозволяє гнучко коригувати соціальну політику держави з урахуванням усіх тенденцій розвитку – як позитивних, так і негативних.

Однією з негативних тенденцій є некоректна адресність послуг, що надаються, позитивною – публікування регулярних звітів про соціальні виплати. Під некоректною адресністю слід розуміти конкретизацію одержувача соціально значущих товарів і послуг без урахування розміру персонального внеску в національне багатство, частоти отримання державних субсидій, пільг і соціальних послуг. Негативним, на думку вітчизняних науковців, є також неадресне надання послуг і товарів в соціальній сфері. Відкриття доступу до соціально значущих товарів і послуг для нерезидентів/внутрішніх переселенців країни вимагає збільшення соціального бюджету для незапланованого населення, що призводить до зниження якості та кількості цих товарів і послуг для жителів конкретних територіальних громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становлення постіндустріального суспільства висуває завдання переведення державного управління процесами надання соціальної допомоги на якісно новий рівень, у тому числі, заснований на розширенні сфери використання високих технологій. Теоретичні основи досліджуваної проблеми викладаються багатьма українськими і зарубіжними вченими та фахівцями. Однак, при аналізі результатів проведених наукових досліджень Гончарова В. [3], Горемикіної Ю. [4], присвячених організації та оцінюванню соціальних послуг, Белєвцової Я. [1] та Гафарової К. [2], що обґрунтовують необхідні зміни, спрямовані на підвищення якості соціальних послуг, а також публікацій Кривоконь Н. [6], Махортова Ю. [8], Нечипоренка С. [10], Сідельнік Л. [32], в яких визначаються окремі аспекти модернізації системи соціальних послуг встановлено, що невірешеним залишається значний перелік питань надання соціальної допомоги за сучасних умов та стану розвитку вітчизняної економіки. Недостатня розробленість шляхів вирішення проблеми слабого адресування пільгових товарів і послуг, що надаються в соціальній сфері в умовах вимушеної обмеженості економічних ресурсів, неточності у визначенні фактичних доходів і витрат населення, пов'язаних з ними недоплатами до бюджету за податками і зборами, соціальної політики, доволі слабо орієнтованої на специфіку соціально-економічного розвитку з врахуванням особливостей функціонування держави в кризових умовах нинішнього періоду її розвитку, комплексно обумовила вибір теми публікації.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження теоретичних засад і розроблення практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності організаційних процесів та економічних відносин у сфері соціального захисту вразливих груп населення України з метою підвищення рівня добробуту жителів територіальних громад в сучасних умовах.

Досягнення мети вимагало постановки та вирішення наступних завдань дослідження:

- дослідити особливості законодавчого забезпечення процесу надання соціальних послуг в Україні;
- дослідити специфіку організаційно-економічного обґрунтування потреби територіальної громади у соціальних послугах, у тому числі в екстремальних умовах діяльності;
- сформулювати підходи до поліпшення організації соціальних послуг в умовах воєнного стану;
- оцінити стан, дослідити порядок обґрунтування замовлення на отримання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів в умовах реформування системи адміністративно-територіального устрою;
- дослідити можливості використання інноваційних форм надання соціальних послуг на рівні територіальної громади.

Об'єктом дослідження є процеси соціального захисту вразливих груп населення

України з метою підвищення рівня добробуту жителів територіальних громад в умовах становлення соціальної економіки ринкового типу в Україні.

Предметом дослідження є розробка практичних основ підвищення ефективності функціонування комунальних установ центрів соціального обслуговування жителів територіальних громад великого міста засобами інноватизації механізмів реалізації та змісту соціальних послуг в умовах виникнення та реагування на кризові ситуації.

Теоретичну основу дослідження склав синтез результатів фундаментальних і прикладних досліджень в області соціально орієнтованої економіки, регіонального ринку соціальних послуг; праці вітчизняних і зарубіжних вчених різних галузей знань, в яких висвітлено фундаментальні засади збалансованого розвитку соціально орієнтованої ринкової економіки, становлення й розвитку регіонального ринку соціальних послуг.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні у правовому полі України здійснюється інтенсивна інтеграція чинного законодавства щодо системи надання соціальних послуг (далі – СП) до стандартів ЄС. Свідчення цього є:

– послідовні дії щодо схвалення та запровадження цілісної Концепції реформування системи соціальних послуг, що є логічним продовженням прийнятих раніше Плану дій з реалізації Концепції реформування системи соціальних послуг на період до 2012 р., Державної цільової соціальної програми подолання та запобігання бідності на період до 2015 року, Стратегії реформування системи надання СП. У відповідності до прийнятих документів, сформульовано необхідність запровадження широкої програми заходів щодо удосконалення державного регулювання діяльності у сфері СП: планування процесу надання; удосконалення механізму закупівлі та фінансування; моніторингу і оцінювання ефективності та якості; модернізації соціальних служб і закладів; інформаційного забезпечення системи; розширення кола суб'єктів, що надають послуги; удосконалення організації професійної соціальної роботи і кадрового забезпечення системи надання; координації діяльності з реформування; міжнародної співпраці у сфері. Стратегію реформування системи надання СП передбачається запровадження принципів її реалізації із безумовним забезпеченням: орієнтованості на задоволення потреб отримувачів СП (далі – ОСП); адресності їх надання; залучення ОСП до самостійного розв'язання власних проблем; надання з урахуванням визначених потреб та забезпечення проживання ОСП у територіальній громаді; створення для суб'єктів, що надають СП, рівних умов на ринку таких послуг; якості та ефективності надання СП; прозорості надання СП;

– потужне законодавче забезпечення прогресу у діяльності ОБВ/ОМС у сфері надання СП, зокрема, прийняття Закону України “Про соціальні послуги” [30], “Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк” [31], “Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей” [26]. До того ж, Законом “Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг” [15] передбачено внесення змін до законодавчих актів України “Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії” [17], “Про організацію надання соціальних послуг” [25]. Цими актами регламентуються процеси визначення потреб громади у СП, їх окремих видах та обсягах, порядок планування та надання СП з урахуванням потреб, запровадження процедур стандартизації СП, залучення до їхнього надання акторів недержавного та приватного секторів шляхом формування соціального замовлення, надання права громадським об'єднанням самостійно провадити господарську діяльність без мети отримання прибутку та запровадження диференційованого підходу під час проведення оплати СП залежно від доходу їх отримувача.

У державі утворено розгалужену мережа установ та закладів комунальної власності, що надають соціальні послуги особам, для яких визнано перебування у складних життєвих обставинах і які потребують сторонньої допомоги. Так, станом на початок 2023 р. 3,3 тис. комунальних установ та закладів (3678 місць надання) надавали соціальні послуги більше, ніж 3 млн. осіб, при цьому, за результатами попереднього визначення потреб у послугах, неохопленими ними залишались ще понад 1 млн. осіб. На веб-сайті Міністерства соціальної політики України функціонує дашборд, який дозволяє знаходити та візуалізувати інформацію про надавачів СП (далі – НСП).

Одночасно, зазначимо наступні недоліки існуючої системи надання СП:

– на рівні адміністративно-територіальних одиниць/об'єднаних територіальних громад (далі – АТО/(О)ТГ) не сформовано ефективних механізмів раннього виявлення осіб, планування та надання СП з урахуванням усього спектру визначених потреб. Можливості надання СП визначаються обмеженими можливостями наявної мережі установ та закладів комунальної власності – НСП, що означає практичну нездатність повністю задовольняти потреби ССП;

– не проводиться системна робота із залучення до надання СП та фінансової підтримки громадських, благодійних та релігійних організацій; під час надання СП не запроваджено інформаційний обмін щодо надання інших видів СД, що унеможливує застосування комплексного підходу до подолання складних життєвих обставин (далі – СЖО) особи; повноваження органів виконавчої влади/органів місцевого самоврядування (далі – ОВВ/ОМС) щодо забезпечення розвитку системи надання СП не визначені законодавством;

– фактичні СП задовольняють лише невідкладні потреби вразливих груп населення (далі – ВГН), не спрямовані на попередження умов виникнення СЖО, не сприяють реінтеграції маргінальних груп у суспільство, “заохочують” утриманство, прагнення до якомога тривалішого перебування значної кількості таких осіб під опікою держави;

– СП надаються, як правило, у стаціонарних інтернатних установах та закладах, внаслідок чого відбувається ізоляція отримувачів послуг від можливостей проживання у місцевій громаді;

– концепцію надання системи СП реалізовано не в повному обсязі внаслідок відсутності комплексного законодавчого регулювання питань щодо формування соціального замовлення, визначення потреб АТО/(О)ТГ у СП, їх видах та обсягах, планування та надання СП з урахуванням визначених потреб і запровадження реально досяжних стандартів СП.

Практичне втілення сучасної системи надання СП в Україні відбудеться у рамках реалізації закріплених у системі чинних законодавчих актів вимог щодо запровадження в державі фундаментальних основ соціально-орієнтованої економіки ринкового типу. У чинному станом на 1.03.2023 р. законодавстві всі належні до об'єкту дослідження терміни вживаються у значеннях, наведених у низці Законів України [5; 9; 18-20; 23; 24; 27-29].

Основними різновидами СП є корисна діяльність, що спрямовується на наступні види суспільно значимих зусиль: соціальна профілактика, що покликана сприяти запобіганню випадків виникнення СЖО та/або потраплянню особи/сім'ї в життєву скруту; соціальна підтримка для випадків подолання особою/сім'єю СЖО; соціальне обслуговування, підтримку життєдіяльності осіб/сім'ї у ході подолання негативних наслідків СЖО, відновлення їхнього соціального статусу та включення у діяльність громади [16].

У основі економічного обґрунтування потреби у отриманні соціальних послуг (далі – ПОСП) лежать погоджені рішення національної соціальної сервісної служби

України, пенсійного фонду України, конфедерації роботодавців України, міністерства цифрової трансформації України, урядового уповноваженого з прав осіб з інвалідністю України, виконавчої дирекції фонду соціального страхування України, дирекції державного фонду зайнятості України, спільного представництва органу об'єднань профспілок України, секретаріату спільного представництва органу сторони роботодавців України на національному рівні, генерального секретаріату громадської спілки “Всеукраїнське Громадське об'єднання “Національна Асамблея людей з інвалідністю України”, міністерства фінансів України, державної податкової служби України, що стосуються: порядку обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї для надання СП [9], порядку регулювання тарифів на соціальні послуги [22], порядку визначення собівартості СП [21], порядку укладання договору про надання СП шляхом соціального замовлення та компенсації надавачам вартості СП [14].

При цьому, за методикою [9], визначається послідовність: 1) обчислення сукупного доходу з врахуванням особливостей проживання сім'ї ОСП; 2) обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї ОСП/фізичної особи (далі – ФО); 3) переліку різновидів доходів, які враховуються у ході визначення сукупного доходу сім'ї ОСП/ФО, яка надає СП.

Порядок регулювання тарифів на СП [22] встановлює механізм їх регулювання, перелік яких визначається класифікатором СП. Тариф на СП обчислюється з урахуванням її собівартості, адміністративних витрат, податку на додану вартість у відповідності до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 “Витрати” [21].

Важливим організаційним елементом комплексного механізму економічного обґрунтування потреби ПОСП у СП є оновлений Порядок укладання договору про надання СП шляхом соціального замовлення та компенсації надавачам вартості СП [14]. Згідно Порядку процес визначення потреб населення АТО/ОТГ у наданні СП складається з трьох етапів: формування соціального замовлення; виконання соціального замовлення; проведення моніторингу надання СП та оцінки їх якості, здійснення контролю за дотриманням вимог, установлених законодавством про СП, подання звітності.

Порядком визначення потреб населення АТО/ОТГ у СП [30] встановлюється процедура визначення потреб населення АТО/ОТГ у СП (далі – ПНСП) шляхом збирання, узагальнення та аналізу кількісних та якісних даних щодо наявності на відповідних територіях вразливих груп населення, осіб/сімей, які перебувають у СЖО і не можуть самостійно їх подолати, щодо їхніх потреб у СП. Визначення ПНСП проводиться з метою отримання об'єктивних даних (кількісних та якісних), необхідних для прийняття управлінських рішень щодо забезпечення розвитку на території відповідної АТО/ОТГ системи НСП, що функціонує на засадах безбар'єрності, безперервності, послідовності надання СП та їх різноманітності.

Організація процесу перебігу надання СП на муніципальному рівні регламентується низкою законодавчих та підзаконних актів щодо формування Єдиної інформаційної системи соціальної сфери, до найголовніших з яких слід, в першу чергу, віднести Реєстр надавачів та отримувачів СП [18], а також Порядок проведення моніторингу надання та оцінки якості СП [7].

Особливого використання комплексних положень чинного законодавства щодо надання СП у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях на комунальному (територіальному) рівні [7; 16] вимагають тимчасового внесення поправок до статті 1 “Визначення основних термінів”; статті 11 “Уповноважені органи системи надання соціальних послуг”; статті 13 “Надавачі соціальних послуг”; статті 21 “Прийняття рішення про надання чи відмову у наданні соціальних послуг”; статті 23 “Послуги, що надаються екстрено (кризово)”; статті 28

“Оплата соціальних послуг” [7]. У частині виконання Постанови Кабінету Міністрів “Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях” [16], наведено перелік постанов: “Порядок надання соціальних послуг особам з інвалідністю та особам похилого віку, які страждають на психічні розлади”; “Критерії діяльності надавачів соціальних послуг”; “Порядок проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг”; “Порядок організації надання соціальних послуг”. Слід зазначити, що в умовах запровадження воєнного стану в Україні суттєво розширено перелік СП, які можуть надаватись соціальні послуги в екстреному (кризовому) режимі.

У процесі визначення попиту на СП на короткостроковий період щороку проводиться моніторинг їхнього надання. У подальшому визначення попиту здійснюється у процесі забезпечення формування, ведення та використання результатів запровадження державного реєстру надавачів/отримувачів соціальних послуг (далі – РН/ОСП). У подальшому відбувається планування розвитку системи надання СП на регіональному та національному рівнях. Національна соціальна сервісна служба у обумовлений термін надає Мінсоцполітики інформацію за спеціальними формами, що узагальнюються у розрізі регіонів та територіальних громад. Особливий порядок визначення потреб у СП запроваджується під час дії на території України або в окремій її місцевості надзвичайного або воєнного стану.

З метою встановлення спроможності надання (ідентифікації пропозиції) СП здійснюється вивчення можливостей місцевих бюджетів. Підсумки визначення потреб населення в СП враховуються при розробленні стратегій, програм та планів соціально-економічного та культурного розвитку регіону, з врахуванням потреб у підтримці виконавчих органів сільських, селищних, міських рад щодо розвитку та організації надання послуг у (О)ТГ.

При плануванні заходів щодо розвитку та організації надання СП визначаються виконавці, терміни виконання заходів, обсяги, джерела фінансування, показники оцінювання успішності виконання та очікувані результати, цілі та пріоритети, які узагальнюються при складанні прогнозу місцевого бюджету. Регіональний ОСЗН забезпечує зв'язок прогнозних та програмних документів економічного і соціального розвитку регіону в частині задоволення щодо забезпечення потреб населення у СП. Визначені в цих документах цілі та пріоритети регіональний ОСЗН (або інший головний розпорядник бюджетних коштів, наділений повноваженнями на здійснення витрат бюджету на фінансування СП) враховує, зокрема, під час розроблення плану діяльності на середньостроковий період, а також складання прогнозу місцевого бюджету.

Потреба у інноватизації процесів надання СП в Україні виступає природним наслідком послідовного удосконалення плану дій щодо її реорганізації та докорінного реформування. Поглиблений аналіз, здійснений провідними науковцями з питань комплексного забезпечення процесів надання СП, дозволяє визначити у якості стратегічного завдання формування дієвого механізму управління розвитком сфери надання соціальних послуг. Якщо уявити його у вигляді комплексу інструментів та методів реалізації завдань з реформування системи СЗН, то такий процес полягає у врівноваженні ринкових та соціальних факторів її становлення.

При цьому, ринковими (зі сторони пропозиції) факторами виступають: конкуренція на ринку СП на основі якості ціни; стимулювання інноваційного розвитку ринку СП; врівноваження попиту та пропозиції на ринку СП; обґрунтована та доцільна мінімізація витрат на СП з боку держави.

Слід розуміти, що інноваційні технології сприяють швидшому виявленню

слабких місць в системі надання СП і всебічно сприяють пошуку управлінського впливу. Нова соціальна політика нашої держави декларується як перехід до стійкого суспільного розвитку через взаємну відповідальність держави і особистості через громадянське суспільство. Тим часом, можливості державного бюджету і відсутність розвиненого громадянського суспільства в даний час дозволяють полегшити становище лише найбільш вразливих верств населення, щодо яких держава несе частину міри відповідальності, а по відношенню до решти передбачає лише превентивні заходи щодо запобігання/зниження безробіття і пом'якшення наслідків масових звільнень. Саме тому програма адресної соціальної допомоги спрямована на комплексне вирішення проблеми бідності, обумовленої цілим рядом взаємопов'язаних суб'єктивних і об'єктивних економічних, соціальних, політичних факторів, що є характерними для України. Оновлення змісту функціонування соціальної служба повинна здійснюватись з орієнтуванням на пошук інноваційних можливостей. Саме з цієї точки зору слід аналізувати зміни, що відбуваються. Лише розвиток атмосфери конкуренції дозволить підвищити якість і різноманітність спектру СП, що надаються. Особливу увагу слід приділити проблемі соціального партнерства в соціальній роботі, міжгалузевій взаємодії, рівноправної участі соціальних організацій різних форм власності на ринку СП. Останнім часом спостерігається тенденція розвитку організацій некомерційного сектора, які мають унікальні можливості для посилення адресності, розміру та значимості соціальної допомоги, організування чіткого зворотного зв'язку – від споживачів соціальних послуг до законодавчих можливостей держави. Вона вимагає пильної уваги до аналізу вітчизняного і зарубіжного досвіду, розробки нових ефективних моделей управління соціальним захистом і СП для населення, впровадження підприємницьких форм господарювання в структури соціальних інститутів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ефективність функціонування та соціальна зрілість суспільно-економічної системи оцінюються її здатністю реалізувати свою цільову функцію – задоволення обґрунтованих суспільних та особистих потреб населення та забезпечення стійких темпів економічного розвитку. Сучасний стан сфери соціальних послуг в Україні характеризується рядом особливостей, що визначають її слабкість і явну невідповідність суспільним потребам і очікуванням. Модернізація сфери соціальних послуг можлива лише за активної управлінської діяльності держави, спрямованої на реалізацію її чітко сформульованої соціально-орієнтованої моделі та ринково-регульованої системи організації соціального сервісу, що враховує еволюційний шлях його розвитку в адміністративно-командній економіці, кардинальні зміни в ході ринкової трансформації, суперечливість соціально-економічних процесів, що супроводжують формування сучасного механізму управління розвитком сфери соціальних послуг.

Сучасна ринково-регульована система послуг повинна ґрунтуватись на врахуванні вимог та умов реалізації потенціалу, закладеного в економічній природі, організаційних засадах, мотиваційних механізмах, притаманних сфері соціальних послуг, їх високою суспільною значимістю та затребуваністю. Управлінська діяльність держави, спрямована на мобілізацію зусиль усіх учасників процесу виробництва та споживання таких послуг, має супроводжуватись економічними засобами, технологіями та алгоритмами, що відповідають специфіці соціального сервісу, що враховують активне входження малих підприємств у сферу соціальних послуг, що розширюють її можливості і асортиментну політику рахунок швидшого реагування бізнесу на ринкові сигнали.

Перспективи подальших досліджень мають бути спрямовані на проблеми оновлення інституційно-ринкового механізму управління розвитком сфери соціальних послуг, що є необхідними у зв'язку з недостатньою інституційною стійкістю цієї

сфери. Значимість інституційної стійкості сфери зростає у зв'язку з тим, що для її подальшого розвитку потрібні кардинальні зміни в механізмі формування ресурсної та фінансової бази, забезпечення припливу інвестицій, створення нових робочих місць, привабливих з точки зору оплати праці персоналу та престижності роботи, розвитку малого бізнесу та ін., що забезпечуються раціональною політикою державного регулювання сервісної сфери, підвищенням ефективності в ній менеджменту та маркетингу, зміцненням податкової дисципліни, витісненням нелегального бізнесу.

Соціально-орієнтована модель розвитку сфери послуг передбачає активне використання системи методів, форм, засобів та інструментів організації громадського обслуговування, об'єднаних спільністю орієнтації на максимально повне врахування та наступне задоволення інтересів та запитів населення, яке набуває цих послуг; участь бізнес-структур, що забезпечують їх пропозицію, у спеціальних акціях з пільгового чи безкоштовного надання соціально значимих послуг багатодітним сім'ям, інвалідам, ветеранам, пенсіонерам, що відображає розуміння ними важливості соціальної місії та відповідальності бізнесу. Для формування та реалізації на практиці в територіальних громадах регіонів соціально-орієнтованої моделі необхідним є ефективне державне регулювання сфери соціальних послуг: по-перше, економічними методами та засобами (часткове фінансування цільових програм та бізнес-проектів, держзамовлення, селективне регулювання цін, інвестиційний податковий кредит, субсидії, субвенції, дотації, пільги та ін.), по-друге, адміністративними методами (прийняття законодавчих актів, що стимулюють соціальну орієнтацію сфери соціальних послуг, контроль за дотриманням стандартів обслуговування, його якістю, санкції за порушення та ін.).

Подальшого вирішення також потребують питання визначення передумов успішної практичної реалізації інституційно-ринкового механізму управління сферою соціальних послуг у регіоні та визначення пріоритетів їх розвитку. Важливими є ті соціально-побутові послуги, наявність та доступність яких визначають якість життя населення. Невід'ємною умовою подолання стагнації у сфері надання якісних соціальних послуг є запровадження цільового управління соціальним сектором економіки не лише на рівні регіону, але і на рівні муніципалітетів. Це дає змогу врахувати особливостей територій, конкретних міст та сільських поселень (розміри поселенських структур, наявність установ побутового обслуговування, національний та віковий склад населення, рівень його платоспроможності, традиції, звичаї тощо).

Список літератури

1. Белевцова Я.С. Механізм підвищення якості соціальних послуг на рівні місцевих органів влади: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. управл.: 25.00.02. Харківськ. регіонал. ін-т держ. управл. Х., 2011. 20 с.
2. Гафарова К.Е. Глобальна трансформація системи соціальних послуг: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: 08.00.02. КНЕУ ім. В. Гетьмана. К., 2011. 20 с.
3. Гончаров В.О. Соціальне обслуговування як організаційно-правова форма соціального забезпечення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: 12.00.05. НАН України Ін-т держ. і права ім. В.М. Корецького. К., 2012. 20 с.
4. Горемікіна Ю.В. Оцінювання соціальних послуг: теорія і практика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: 08.00.07. НАН України Ін-т демограф. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. К., 2012. 20 с.
5. Класифікатор соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України 23.06.2020 р. № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text> (дата звернення 20.11.2023 р.).
6. Кривоконь Н.І. Соціально-психологічне забезпечення розвитку соціальних послуг в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук: 19.00.05. Ін-т психол. ім. Г.С. Костюка. К., 2012. 38 с.
7. Критерії діяльності надавачів соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 3.03.2020 р. № 185. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2020-п#Text> (дата звернення 25.11.2023 р.).

8. Махортов Ю.О., Телічко Н.А. Інноваційні підходи до удосконалення системи управління сферою соціального захисту населення. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. 2018. №1. URL: https://nonproblem.net/wp-content/uploads/2019/12/2019_17_004.pdf (дата звернення 16.11.2023 р.).
9. Методика обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї для надання соціальних послуг. Затверджено наказом Міністерства соціальної політики України 17.05.2022 р. № 150. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0639-22#Text> (дата звернення 20.11.2023 р.).
10. Нечипоренко С.В., Горемикіна Ю.В. Модернізація системи соціальних послуг у концепції соціального розвитку. Особистість, суспільство, держава: розуміння свободи і відповідальності: зб. матеріалів XII науково-практична конференція, 12 груд. 2012 р. К.: Центр перспективних соціальних досліджень, 2012. С. 320-322.
11. Порядок проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 1.06.2020 р. № 449. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-p#Text> (дата звернення 25.11.2023 р.).
12. Порядок визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці /територіальної громади у соціальних послугах: Наказ Міністерства соціальної політики України від 06.01.2022 р. № 4. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/805/> (дата звернення 25.11.2023 р.).
13. Порядок надання соціальних послуг особам з інвалідністю та особам похилого віку, які страждають на психічні розлади: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.07.2019 р. № 576. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-2019-p#n10> (дата звернення 25.11.2023 р.).
14. Примірний договір про надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення та компенсації надавачам вартості соціальних послуг: Наказ Міністерства соціальної політики України від 24.03.2021 р. № 146. URL: <https://www.msp.gov.ua/documents/5975.html> (дата звернення 25.11.2023 р.).
15. Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг: Закон України від 15.03.2012 р. № 4523-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4523-17#n3> (дата звернення 16.11.2023 р.).
16. Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях: Закон України від 14.04.2022 р. № 2193-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20#n9> (дата звернення 20.11.2023 р.).
17. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 5.10.2000 р. № 2017-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text> (дата звернення 16.11.2023 р.).
18. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20.11.2012 р. № 5492-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text> (дата звернення 18.11.2023 р.).
19. Про зайнятість населення: Закон України від 5.07.2012 р. № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення 18.11.2023 р.).
20. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7.12.2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення 18.11.2023 р.).
21. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення 25.11.2023 р.).
22. Про затвердження Порядку регулювання тарифів на соціальні послуги: Постанова Кабінету міністрів України від 1.06.2020 р. № 99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428-2020-p#n9> (дата звернення 20.11.2023 р.).
23. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> (дата звернення 18.11.2023 р.).
24. Про надання публічних (електронних публічних) послуг щодо декларування та реєстрації місця проживання в Україні: Закон України від 5.11.2021 р. № 1871-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1871-20#Text> (дата звернення 18.11.2023 р.).
25. Про організацію надання соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 1.06.2020 р. № 587. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-p#n10> (дата звернення 16.11.2023 р.).
26. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей: Закон України від 2.06.2005 р. № 2623-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15#Text> (дата звернення 16.11.2023 р.).
27. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 16.11.2023 р.).
28. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20.09.2011 р. № 3739-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text> (дата звернення 18.11.2023 р.).

29. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text> (дата звернення 18.11.2023 р.).
30. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення 16.11.2023 р.).
31. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Закон України від 17.03.2011 р. № 3160-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17#Text> (дата звернення 16.11.2023 р.).
32. Сідельник Л.П. Стандарти якості соціальних послуг як інструмент забезпечення ефективного соціального захисту. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2007. №2. С. 67-84.

References

1. Bielievtsova YA.S. (2011). *Mechanism for improving the quality of social services at the level of local authorities*. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv: KRIDU [in Ukrainian].
2. Hafarova K.E. (2011). *Global transformation of the social services system*. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
3. Honcharov V.O. (2012). *Social services as an organizational and legal form of social security*. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: IDP NANU [in Ukrainian].
4. Horemykina YU.V. (2012). *Evaluation of social services: theory and practice*. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: IDSD NANU K. [in Ukrainian].
5. Ministry of Social Policy of Ukraine (2020). *Order. Classifier of social services*. (2020, June 23). № 429. Kyiv. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text>
6. Kryvokon N.I. (2012). *Social and psychological supply of social services in Ukraine*. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: IP [in Ukrainian].
7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020). *Decree. Criteria for the activity of social service providers* (2020, March 3). № 185. Kyiv. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/185-2020-p#Text>
8. Makhortov YU.O., & Telichko N.A. (2018). Innovative approaches to improving the system for managing the sphere of social protection of the population. *Problemy innovatsiino-investytsiinoho rozvytku*, 1. https://nonproblem.net/wp-content/uploads/2019/12/2019_17_004.pdf [in Ukrainian].
9. Ministry of Social Policy of Ukraine (2022). *Order. Methodology for calculating the average monthly total income of a family for the provision of social services*. (2022, May 17). № 150. Kyiv. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0639-22#Text>
10. Nechyporenko S.V., & Horemykina YU.V. (2012). Modernization of the system of social services based on the concept of social development. *Osobystist, suspilstvo, derzhava: rozuminnya svobody i vidpovidalnosti*: zb. materialiv KHII nauково-praktychna konferentsiya (pp. 320-322). Kyiv: Tsentr perspektyvnykh sotsial'nykh doslidzhen' [in Ukrainian].
11. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020). *Resolution. The procedure for monitoring the provision and assessment of the quality of social services*. (2020, June 1). № 449. Kyiv. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-p#Text>
12. Ministry of Social Policy of Ukraine (2022). *Order. The procedure for determining the needs of the population of an administrative-territorial unit/territorial community in social services* (2022, January 6). № 4. Kyiv. <https://www.msp.gov.ua/projects/805/>
13. Cabinet of Ministers of Ukraine (2019). *Resolution. The procedure for providing social services to persons with disabilities and elderly people suffering from mental disorders*. (2019, July 26). № 576. Kyiv. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-2019-p#n10>
14. Ministry of Social Policy of Ukraine (2021). *Order. Exemplary form of the contract on the provision of social services through a social order and compensation to the providers of the cost of social services*. (2021, March 24). № 146. Kyiv. <https://www.msp.gov.ua/documents/5975.html>
15. Law of Ukraine on amendments to some laws of Ukraine regarding the provision of social services. № 4523-VI (2012, March 15). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4523-17#n3>
16. Law of Ukraine on amendments to some laws of Ukraine regarding the provision of social services in the event of the introduction of a state of emergency or martial law in Ukraine or some of its localities. № 2193-IX (2022, April 14). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20#n9>
17. Law of Ukraine on state social standards and state social guarantees. № 2017-III. (2000, October 5). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>
18. Law of Ukraine on the Unified State Demographic Register and documents confirming the citizenship of Ukraine, certifying a person or his special status. № 5492-VI. (2012, November 11). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text>

19. Law of Ukraine on employment of the population. № 5067-VI. (2012, July 5). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
20. Law of Ukraine on preventing and countering domestic violence. № 2229-VIII. (2017, July 5). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
21. Ministry of Finance of Ukraine (1999). *Order. On the approval of the National regulation (standard) of accounting.* (1999, December 31). № 318. Kyiv. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>
22. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020). *Decree. On the approval of the Procedure for Regulation of Tariffs for Social Services.* (2020, June 1). № 99. Kyiv. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428-2020-p#n9>
23. Law of Ukraine on local self-government in Ukraine. № 280/97-VR. (1997, May 21). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-p#Text>
24. Law of Ukraine on the provision of public (electronic public) services regarding declaration and registration of place of residence in Ukraine. № 1871-IX. (2021, November 5). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1871-20#Text>
25. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020). *Resolution. On the organization of the provision of social services.* (2020, June 1). № 587. Kyiv. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-p#n10>
26. Law of Ukraine on the basics of social protection of homeless persons and homeless children. № 2623-IV. (2005, June 2). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-15#Text>
27. Law of Ukraine on childhood protection. № 2402-III. (2001, April 26). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
28. Law of Ukraine on combating human trafficking. № 3739-VIII. (2011, September 20). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>
29. Law of Ukraine on freedom of movement and free choice of place of residence in Ukraine. № 2229-VIII. (2003, December 11). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text>
30. Law of Ukraine on social services. № 2671-VIII. (2019, January 17). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
31. Law of Ukraine on social adaptation of persons who are serving or have served a sentence of restriction of liberty or imprisonment for a certain period. № 3160-VI. (2011, March 17). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
32. Sidielnik L.P. (2007). Standards of quality of social services as a tool for ensuring effective social protection. *Sotsialna robota v Ukraïni: teoriya i praktyka*, 2, 67-84 [in Ukrainian].

Yurii Malakhovskiy, Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Rauf Abliazov Eastern European University, Cherkasy, Ukraine

Inga Miroshnychenko, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Flight Academy of the National Aviation University, Kropyvnytskyi, Ukraine

Tetiana Petlenko, assistant

Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, Ukraine

Peculiarities of Providing Social Assistance to Vulnerable Sections of the Population of Local Territorial Communities in the Conditions of Martial Law in Ukraine

The applied issues of the organization of social assistance are studied, taking into account the modern challenges of the development of the Ukrainian state. The aim of the work is to study the theoretical foundations and develop practical recommendations for improving the efficiency of organizational processes and economic relations in the field of social protection of vulnerable groups of the population in Ukraine.

In the process of achieving the goal, the features of the legislative support for the process of providing social services in Ukraine, the specifics of the organizational and economic justification of the need of the territorial community for social services, including in extreme conditions of activity, are studied; approaches to improving the organization of social services under martial law are formulated; the procedure for justifying the order for receiving social services at the expense of budgetary funds in the conditions of reforming the system of administrative-territorial structure is assessed; the possibilities of using innovative forms of providing social services at the level of the territorial community are studied. The theoretical basis of the study is the synthesis of the results of fundamental and applied research in the field of socially oriented economy, the regional market of social services; works of domestic and foreign scientists in related fields of knowledge, which highlight the fundamental principles of balanced development of a socially oriented market economy, the formation and development of the regional market of social services.

It is argued that modernization of the sphere of social services is possible only with active management activity of the state, aimed at the implementation of its clearly formulated socially-oriented model and market-regulated system of organization of social service, which considers the evolutionary path of its development in the administrative-command economy, fundamental changes in the course of market transformation, contradictory socio-economic processes that accompany the formation of a modern mechanism management of

the development of the sphere of social services. The conclusions based on the results of the study were the result of generalization of the results of fundamental and applied research in the field of socially oriented economy, the regional market of social services, the works of domestic and foreign scientists in various fields of knowledge, which highlight the principles of balanced development of the municipal market of social services in critical situations.

system of social service provision, innovations in the field of service provision, territorial community, crisis conditions of activity, vulnerable groups of the population, consumers and providers of social services

Одержано (Received) 03.01.2024

*Прорецензовано (Reviewed) 05.03.2024
Прийнято до друку (Approved) 27.05.2024*

УДК 004:331.58

JEL Classification: M12, D41, L14

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.11\(44\).246-255](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.11(44).246-255)

І. М. Сочинська-Сибірцева, доц., канд. екон. наук

А. О. Доренська, асистент

Центральноукраїнський національний технічний університет, м. Кропивницький, Україна

Особливості рекрутингу в ІТ у контексті створення конкурентоспроможного HR бренду

У статті визначено особливості та основні характеристики сучасних технологій рекрутингу в ІТ. Розглянуто взаємозв'язок процесів рекрутингу та формування бренду роботодавця, охарактеризовано сучасний механізм формування конкурентоспроможного HR бренду. Акцентовується увага на необхідності оцінки ефективності механізму формування HR бренду за допомогою ключових метрик.

Охарактеризовано сучасний стан та перспективи розвитку вітчизняної ІТ-сфери. Підкреслено унікальні особливості рекрутингу в ІТ-сфері. Візуалізовано ключові складові створення та підтримки HR бренду, серед яких: репутація та імідж, корпоративна культура, умови праці та бенефіти, кар'єрні можливості, робоче середовище, комунікація та зворотний зв'язок, соціальна відповідальність, використання сучасних технологій, інновації та креативність, реферальні програми. Детально розглянуто вплив особливостей менеджменту ІТ-сфери на вибір технологій рекрутингу та стратегії формування HR бренду. Наведено основні етапи формування сталого бренду роботодавця. Конкретизовано головні складові елементи механізму формування конкурентоспроможного HR бренду. Систематизовано основні метрики, що дозволяють компанії оцінити ефективність своїх зусиль у формуванні HR бренду, виявити сильні та слабкі сторони, а також розробити стратегії для покращення та підтримання позитивного іміджу роботодавця у сфері ІТ.

За результатами проведених досліджень сформульовано головні особливості рекрутингу в ІТ компаніях, а також вплив особливостей менеджменту ІТ-сфери на вибір технологій рекрутингу та стратегії формування HR бренду. Зроблено висновок, що HR бренд впливає на сприйняття компанії потенційними кандидатами та її репутацію на ринку праці. Серед основних чинників, що впливають на формування привабливого HR бренду, особливу увагу зосереджено на корпоративній культурі, гнучких умовах праці та репутації компанії. Доведено, що сучасні ІТ компанії активно використовують інноваційні технології та інструменти для рекрутингу, включаючи онлайн платформи, соціальні мережі та співпрацю з рекрутинговими агентствами.

ІТ-сектор, рекрутинг, людський капітал, HR-менеджмент, HR бренд, технологія управління ІТ-персоналом, механізм формування HR бренду, HR метрики

Постановка проблеми. Сучасний ринок інформаційних технологій (ІТ) характеризується високим рівнем конкуренції в залученні талановитих та кваліфікованих спеціалістів. В умовах швидкої зміни технологій і зростаючого попиту на фахівців у галузі ІТ, рекрутингові процеси набувають критичного значення для успішного функціонування компаній. Глобалізація ринку праці вимагає від HR-менеджерів впровадження інноваційних підходів до рекрутингу та збереження людського капіталу.